

В І Д Г У К

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Корнієнка Петра Сергійовича на дисертаційну роботу
Тодуа Шоти Ревазовича на тему: ««Забезпечення найкращих інтересів
дитини в умовах воєнного стану в Україні», подану на здобуття ступеня
вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 – Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена суттєвими змінами у функціонуванні правової системи України, спричиненими повномасштабною збройною агресією, що актуалізували необхідність перегляду підходів до забезпечення прав людини, насамперед дітей як найбільш соціально вразливої категорії населення. За сучасних умов забезпечення найкращих інтересів дитини набуває значення одного з ключових орієнтирів державної політики, визначаючи зміст правового регулювання, діяльності органів публічної влади та практики застосування норм права у сфері охорони дитинства. Водночас воєнний стан істотно трансформує умови реалізації цього принципу, зумовлюючи необхідність пошуку нових правових механізмів, здатних забезпечити ефективний захист дітей в умовах збройного конфлікту.

Наукова актуальність дослідження визначається також потребою подальшого розвитку вітчизняної правової доктрини щодо змісту та механізмів реалізації принципу найкращих інтересів дитини з урахуванням сучасних міжнародних стандартів і практики їх застосування. Особливої ваги ця проблематика набуває в контексті післявоєнної відбудови України, коли забезпечення прав, безпеки та благополуччя дітей має розглядатися не лише як складова соціальної політики, а як один із стратегічних пріоритетів державотворення. Саме тому проведене дисертаційне дослідження є своєчасним, має вагоме теоретичне й практичне значення та спрямоване на вироблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення законодавства, інституційних механізмів і правозастосовної практики у відповідній сфері.

Кваліфікаційна наукова праця є комплексним науковим дослідженням, у якому автором здійснено ґрунтовне теоретико-правове осмислення проблем

забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану, комплексно досліджено сучасний стан правового регулювання відповідних суспільних відносин, виявлено існуючі проблеми правозастосування та запропоновано концептуальні напрями їх нормативного й організаційного вирішення.

Наукові положення, сформульовані дисертантом, свідчать про отримання результатів, які мають належний рівень наукової новизни та істотно розширюють сучасні уявлення про правове забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану. Особливої уваги заслуговують уперше обґрунтовані концептуальні засади комплексного механізму забезпечення найкращих інтересів дитини, який інтегрує систему моніторингу потреб дітей, оцінювання наслідків збройної агресії, заходи психологічної, соціальної та правової реінтеграції, а також механізми участі інститутів громадянського суспільства у прийнятті відповідних рішень. Безперечно науково значущими є пропозиції автора щодо формування загальнодержавної стратегії забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах збройної агресії та постконфліктного відновлення, а також обґрунтування необхідності створення спеціалізованого міжвідомчого органу, який забезпечуватиме системний моніторинг потреб дітей, координацію діяльності компетентних суб'єктів і формування безпечного соціального середовища для найбільш уразливих категорій дітей.

Висновки дисертаційного дослідження є логічним наслідком проведеного аналізу, характеризуються високим рівнем теоретичної аргументованості та ґрунтуються на комплексному опрацюванні міжнародних стандартів, національного законодавства, наукової доктрини й сучасної практики. Висловлені автором пропозиції відображають власне наукове бачення перспектив розвитку системи забезпечення найкращих інтересів дитини та можуть бути використані як теоретична й концептуальна основа для подальшого вдосконалення законодавства, державної політики та інституційних механізмів захисту дітей в Україні.

Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, об'єднаних у вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Побудова дисертації характеризується внутрішньою

логічністю та послідовністю, а її структура забезпечує комплексне розкриття предмета дослідження відповідно до визначеної мети й поставлених завдань.

Перший розділ дисертаційної роботи *«Теоретико-правова характеристика забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану»* справляє позитивне враження насамперед глибиною теоретичного опрацювання досліджуваної проблематики та належним рівнем її наукової аргументації. Автором здійснено всебічний аналіз генези принципу найкращих інтересів дитини, простежено закономірності його становлення у міжнародному праві та національній правовій системі, а також визначено сучасні тенденції розвитку відповідної правової доктрини. Це дозволило сформулювати цілісне теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження особливостей забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану.

Безумовною перевагою першого розділу є те, що автор критично переосмислює існуючі наукові підходи та пропонує власне бачення ключових категорій дослідження. Зокрема, сформульовано авторське визначення поняття «найкращі інтереси дитини», розкрито його сутнісні ознаки та обґрунтовано доцільність розгляду цього принципу як універсального міжгалузевого правового орієнтира, що визначає спрямованість нормотворчої діяльності, правозастосовної практики та реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини.

Науковий інтерес становить також обґрунтування автором трансформації змісту принципу найкращих інтересів дитини під впливом умов воєнного стану. Переконливо доведено, що сучасні безпекові виклики обумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до забезпечення прав дитини, а сам принцип набуває комплексного характеру, поєднуючи вимоги щодо гарантування фізичної безпеки, збереження сімейного середовища, доступності освіти, медичної допомоги, психологічної підтримки та інших складових благополуччя дитини. Такий підхід свідчить про прагнення автора розвинути існуючі доктринальні положення з урахуванням сучасних суспільно-правових реалій, що, безперечно, підвищує наукову цінність проведеного дослідження.

Другий розділ дисертації *«Особливості реалізації найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану»* характеризується високим рівнем аналітичного

опрацювання проблем забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану та становить одну з найбільш змістовних частин дослідження. Автором всебічно досліджено сучасний стан нормативно-правового регулювання відповідних суспільних відносин, виявлено його переваги та недоліки, а також визначено закономірності функціонування механізмів захисту прав дитини в умовах збройної агресії.

Перевагою розділу є комплексний підхід до дослідження гарантій забезпечення найкращих інтересів дитини. Автор переконливо доводить, що ефективність їх реалізації залежить від узгодженого функціонування нормативних, організаційних та інституційних механізмів, а також від здатності держави оперативно реагувати на нові ризики, які виникають у період воєнного стану.

Окремої позитивної оцінки заслуговують висновки автора щодо співвідношення найкращих інтересів дитини та батьківських прав, а також результати порівняльно-правового аналізу міжнародного досвіду. Запропоновані підходи свідчать про прагнення дисертанта поєднати сучасні міжнародні стандарти із потребами національної правової системи та сформувати науково обґрунтовану основу для подальшого вдосконалення законодавства і практики забезпечення прав дитини в умовах воєнного стану.

Третій розділ дисертації *«Удосконалення забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення України»* найбільш повно відображає авторський науковий внесок у розв'язання досліджуваної проблеми та характеризується високим рівнем теоретичного узагальнення і практичної спрямованості сформульованих положень. Саме у цій частині роботи результати попередніх досліджень трансформовано у цілісну концепцію вдосконалення правового та інституційного механізму забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення України.

Автор не обмежується окремими пропозиціями щодо внесення змін до законодавства, а обґрунтовує комплексний підхід до реформування відповідної сфери. Зокрема, сформульовано концептуальні засади державної стратегії забезпечення найкращих інтересів дитини, визначено ключові напрями її реалізації, запропоновано шляхи вдосконалення міжвідомчої взаємодії, розвитку

спеціалізованих інституцій, запровадження сучасних цифрових механізмів обліку та супроводу дітей, які постраждали внаслідок війни.

Окремої позитивної оцінки заслуговує прагнення дисертанта забезпечити комплексність запропонованих змін шляхом поєднання міжнародних стандартів захисту прав дитини з потребами національної правової системи та реаліями функціонування державних інституцій в умовах воєнного стану. Це свідчить про належний рівень наукової зрілості проведеного дослідження, практичну цінність сформульованих рекомендацій та їх перспективність для подальшого розвитку законодавства і правозастосовної діяльності.

Зміст дисертаційної роботи свідчить про послідовне й логічне вирішення автором поставлених дослідницьких завдань та досягнення визначеної мети. Робота засвідчує високий рівень обізнаності дисертанта із сучасними доктринальними підходами, міжнародними стандартами та національним законодавством у досліджуваній сфері, а також його здатність до самостійного наукового пошуку, критичного осмислення наукових концепцій і формулювання власних, належним чином аргументованих висновків та пропозицій.

Практична значущість дисертаційного дослідження визначається не лише актуальністю порушеної проблематики, а й прикладним характером одержаних наукових результатів. Запропоновані автором концептуальні положення щодо вдосконалення механізму забезпечення найкращих інтересів дитини, створення спеціалізованої системи моніторингу потреб дітей, формування міжвідомчої моделі взаємодії та розроблення загальнодержавної стратегії у цій сфері мають потенціал для практичної реалізації як на законодавчому, так і на інституційному рівнях.

Особливо важливим є те, що рекомендації автора орієнтовані не лише на реагування на виклики воєнного стану, а й на формування довгострокової моделі державної політики у сфері захисту дитинства, узгодженої з міжнародними та європейськими стандартами. Це дозволяє розглядати результати дисертації як наукову основу для подальшого вдосконалення законодавства, практики діяльності органів публічної влади, а також для розвитку освітньої та наукової діяльності у сфері забезпечення прав дитини. Показовим є й те, що результати дослідження вже

знайшли практичне впровадження, що свідчить про їх актуальність, затребуваність і прикладну цінність.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження, які розкривають основний зміст наукової роботи викладено в 3-х наукових статтях, що опубліковані у фахових виданнях України категорії «Б» та апробовано в ході 2-х науково-практичних конференцій.

Анотація дисертації складена відповідно до встановлених вимог та повною мірою відображає зміст виконаного дослідження. У ній стисло, логічно й послідовно викладено основні результати дисертаційної роботи, розкрито наукову новизну, сформульовано ключові висновки та окреслено практичне значення запропонованих автором положень. Аналіз анотації свідчить про її повну відповідність тексту дисертації, відсутність розбіжностей між задекларованими та фактично отриманими науковими результатами, а також відповідність вимогам, що висуваються до анотацій дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що під час її підготовки автором дотримано принципів академічної доброчесності. У роботі належним чином оформлено посилання на використані нормативно-правові акти, наукові праці, міжнародні документи та інші джерела інформації, що свідчить про коректне використання результатів наукових досліджень інших авторів. Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є результатом самостійної наукової роботи здобувача, ґрунтуються на комплексному аналізі законодавства, міжнародних стандартів, наукової доктрини та практики правозастосування. Результати дослідження характеризуються належним рівнем наукової аргументованості, внутрішньою логічною послідовністю та підтверджують наукову новизну, теоретичне значення і практичну цінність дисертаційної роботи. Ознак порушення принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертацією не встановлено.

Дисертаційна робота Тодуа Шоти Ревазовича справляє загалом позитивне враження та заслуговує високої оцінки. Водночас, як і будь-яке самостійне наукове дослідження, вона містить окремі положення, що можуть бути предметом фахової

дискусії та подальшого наукового осмислення. Саме в цьому аспекті вважаю за необхідне висловити кілька *зауважень і рекомендацій*:

1. У роботі значну увагу приділено міжнародним стандартам та досвіду інших держав щодо забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах збройних конфліктів. Водночас окремі положення могли б бути доповнені більш детальним аналізом можливих правових ризиків імплементації окремих зарубіжних моделей в українське законодавство з урахуванням особливостей національної системи публічного управління та чинного адміністративного законодавства.

2. Дисертантом сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства» та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення правового забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення. Запропоновані новели є логічними та науково обґрунтованими. Водночас окремі законодавчі пропозиції могли б бути більш системно узгоджені між собою шляхом визначення їх місця у загальній моделі вдосконалення законодавства, а також взаємозв'язку із чинними нормами адміністративного, сімейного та соціального законодавства. Такий підхід дозволив би більш повно продемонструвати комплексний характер запропонованих змін та особливості їх практичної реалізації.

3. У дисертації обґрунтовано доцільність упровадження цифровізованого моніторингу дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії, як одного з елементів удосконалення механізму забезпечення їхніх найкращих інтересів. Разом із тим робота могла б містити більш розгорнуте обґрунтування правових засад функціонування такого моніторингу, зокрема щодо міжвідомчого інформаційного обміну, захисту персональних даних, визначення повноважень відповідальних суб'єктів та гарантій дотримання прав дитини під час обробки відповідної інформації.

4. У тексті дисертації трапляються окремі стилістичні та редакційні неточності, а також поодинокі повтори окремих формулювань, усунення яких сприяло б покращенню загального сприйняття роботи.

5. Висновки до окремих розділів достатньо повно відображають результати проведеного дослідження. Водночас окремі з них могли б бути більш лаконічними

шляхом уникнення повторення положень, які вже знайшли відображення у попередніх структурних елементах роботи.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер, не применшують наукової цінності одержаних результатів і можуть бути враховані автором у процесі подальшого розвитку досліджуваної проблематики.

Загалом дисертація Тодуа Шоти Ревазовича є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому методологічному рівні. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Тодуа Шоти Ревазовича на тему: «Забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану в Україні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, що висуваються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а її автор – Тодуа Шота Ревазович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Заступник першого проректора,
професор кафедри права та публічного управління
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктор юридичних наук, професор

Петро КОРНІЄНКО

Підпис Корнієнко П.С.
Засвідчую підписом А.О.
03.08.2020р. *А.О.*